

Vývoj pedagogiky v evropských dějinách podle Radima Palouše

Přehled důležitých etap
filosofického pohledu na výchovu
v rámci předmětu

Humanistické aspekty výchovy

Hlavní myšlenkové systémy, které měly vliv na vývoj pedagogiky

---

- Řeční filosofové – Sokrates, Platon, Aristoteles
- Biblické myšlení – Starý a Nový zákon
- Křesťanské pojetí – Augustin, Tomáš Akvinský, Jan Ámos Komenský
- Sekulární racionalismus – 19. století
- Moderní (vědecká) pedagogika

Řeční filosofové – Sokrates

- Sokratovské dialogy – Sokrates vyžaduje věčnost
- jde o hledání pravdy v dialogickém setkání
- ve středu zájmu je LOGOS (mysl, Slovo)
- dia-logos = zprostředkování smyslu

Řeční filosofové – Podobenství o jeskyni

Platon ve svém díle „Politeia“ (Ústava) uvádí mimo jiné dialog Sokrata s Glaukonem. Sokrates vypráví a Glaukon reaguje:

Představ si lidi v podzemním příbytku podobném jeskyni, která má k světlu otevřený dlouhý vchod podél celé jeskyně. V této jeskyni žijí lidé od dětství spoutaní na nohou a na krku, takže zůstávají stále na tomtéž místě a vidí jen rovně před sebe, protože pouta jim brání otáčet hlavou. Vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň. Uprostřed mezi ohněm a spoutanými vězni vede vzhůru cesta, podél níž je postavena nízká zeď na způsob zábradlí, jaké mají před sebou loutkáři a nad níž dělají své kousky. Podél této zídky chodí lidé a nosí všelijaké nářadí, které přechází nad zídkou, podoby lidí a zvířat z kamene a dřeva.

Předvádíš podivný obraz a podivné vězně.

Podobají se nám. Myslíš, že by takoví vězni mohli vidět sami ze sebe a ze svých druhů něco jiného než stíny vrhané ohněm na protější stranu jeskyně?

Jak by mohli vědět, když jsou celý život nuceni držet hlavu nehybně?

Tito vězni by nemohli pokládat za pravdivé nic jiného než stíny oněch umělých věcí.
Nevyhnutelně.

Řeční filosofové – Podobnenství o jeskyni

Kdyby jeden z nich byl zbaven pout a přinucen náhle vstát, otočit šiji, jít a podívat se nahoru do světla, mohl by to udělat jen s bolestí a pro oslepující lesk by nebyl schopen dívat se na předměty, jejichž stíny předtím viděl. Co by podle tebe řekl, kdyby mu někdo tvrdil, že tehdy viděl pouze přeludy? Nemyslíš, že by byl zmatený a domníval by se, že předměty tehdy viděné jsou pravdivější než ty, které mu ukazují teď?

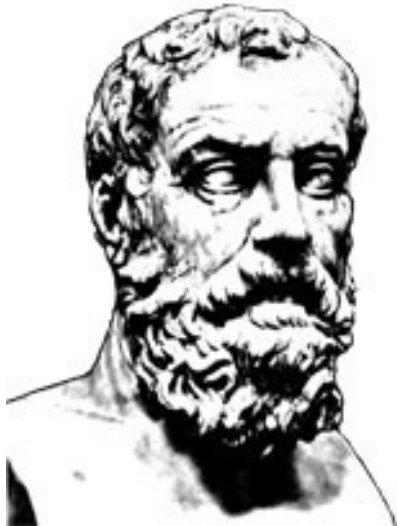
Mnohem pravdivější.

A kdyby ho někdo odtud násilím vlekl skrze drsný a strmý vchod a nepustil by ho, dokud by ho nevytáhl na sluneční světlo, nepocíťoval by bolestně toto násilí a nevzpíral by se, a kdyby přišel na světlo, mohly by snad jeho oči plné sluneční záře vidět něco z toho, co mu nyní uvádí jako pravdivé?

Ne, alespoň ne hned.

Myslím, že by si musel na to zvyknout, kdyby chtěl vidět věci tam nahoře. Nejdříve by asi nejnáze poznal stíny, potom samotné předměty. Dále by potom nebeská tělesa i samotnou oblohu snáze pozoroval v noci, dívaje se na světlo hvězd a měsíce. Nakonec by se myslím mohl dívat na slunce samo o sobě na jeho vlastním místě a mohl by též pozorovat, jaké je.

Řeční filosofové - Platon

- Paideia (výchova) spočívá v zásadní změně vnímání a prožívání (toho, který odešel z jeskyně)
- Zásadní rozdíl oproti moderní výchově: paideia se nevyvozuje z potřeb praxe, naopak osvobozuje z pout „všednodenního obstarávání“

Řeční filosofové - Platon

- „Všednodenní obstarávání“ = zaměstnanost mnoha věcmi = ascholia = opak scholé (situace v jeskyni)
- Scholé = „prázdeň“ = volno pro hledání a prožívání smyslu (skutečnosti, jaká je)
- Paideia – osvobození od ascholie ke scholé (vyvedení z jeskyně)

Řeční filosofové - Platon

Paideia a scholé

„*Paideia* je právě vytržením z všedního dne, v ní je zbaven jedinec neustálé zaneprázdněnosti tím či oním. Jejím prostorem je *scholé*... Škola je původně záležitostí ne-děle..., povznesení z všednodenní zaneprázdněnosti k reflexi této mravenčí připoutanosti.“

(Palouš, Čas výchovy, Řím 1987, s. 71)

Řeční filosofové - Aristoteles

- Aristotelovy výroky:
  - „Plahočíme se, abychom měli scholé“
  - „Scholé je střed, kolem něhož se všechno točí“
- Scholé neznamenal nečinnost, ale svobodu od nutné praktické činnosti
- Aristoteles nehledal smysl života v práci (produkci), ale ve scholé (volnu pro život)

Biblické myšlení – Starý zákon

- V bibli je tím, kdo člověka vychovává (vyvádí z jeskyně), sám Bůh
- Člověk je zodpovědný vůči Bohu
- V dějinách Izraele vede Bůh svůj lid, aby je uvedl do svého království
- Tato výchova není vždy příjemná, ale Bůh vše vyléčí
- Citáty: Job 5,17; Př 3,11-12; Ž 73,1-17

Biblické myšlení – Nový zákon

- Těžkosti, s nimiž se křesťané museli od začátku potýkat, jsou interpretovány jako „výchovné prostředky“ Boží; utrpení bude ale jednou nahrazeno odměnou – účastí na Božím životě.
  - „Váš zármutek se promění v radost“ (Jan 16,20)
  - „Nebeský otec nás vychovává k vyššímu cíli, k podílu své svatosti“ (Žid 12. kap.)
  - „Já kárám a trestám ty, které miluji; vzpamatuj se tedy a číň pokání“ (Zjev 3,19)

Křesťanské pojetí výchovy

Svatý Augustin

- Výchova má člověka vyvádět „z pokleslé hříšnosti k pokornému nahlédnutí této upadlosti a k usilování plnit smlouvu, která je Bohem nabízena“
- „*Educare* znamená přivádět na cestu následování Krista“
- Přijetí křesťanství není jen rozumové uznání, ale bytostné přijetí a životní praxe

Křesťanské pojetí výchovy

Svatý Tomáš Akvinský

- Tomáš Akvinský navazoval na Aristotela; jeho cílem bylo hledání pravdy, přitom postupoval přesně podle logických aristotelských principů
- Nešlo ale pouze o racionální poznání. Připisuje se mu autorství hesla: „Contemplata aliis tradere“
- Kontemplace = nazírání (Božích) skutečností (sama o sobě je Božím darem)
- Vydat se cestou kontemplace předpokládá věnovat čas rozjímání

Křesťanské pojetí výchovy

Jan Ámos Komenský

- Základní postoj: „pansofie“
- Cíl výchovy: „náprava věcí lidských“

„Lidé totiž žijí velmi poklesle (viz zajatci jeskyně), ve zmatku, v neřádu. ... Je třeba škol pro všechny lidské věky, aby mohli všichni včas ... napravit svá prohřešení.“ (Palouš, 83) – Jde tedy o návrat do řádu Božího.

„Zmatenost“ spočívá v tom, že lidé nedbají na to, co je podstatné, ale dávají přednost vedlejšímu (momentálnímu užitku a požitku).

Nejsilnější zaměření na „to podstatné“ je ve „škole stáří“, zatímco u výchovy mladých lidí už vidíme místy praktické zaměření